

<https://doi.org/10.62837/2024.6.176>

**QULIYEVA ELNURƏ
BAXŞƏLIYEVA AIDƏ**
Heydər Əliyev adına Hərbi İnstitut
Polad Həşimov19
guliyevaelnura@mail.ru

DISTANT TƏHSİLDƏ ASINXRON VƏ SINXRON ÖYRƏNMƏ XÜLASƏ

Distant təhsil — tədris prosesinin elektron, telekommunikasiya, program-texniki vasitələr əsasında təşkil olunduğu formasıdır. Distant təhsil öyrədən və öyrənən arasında əlaqəni telekommunikasiya və kompüter şəbəkələri vasitəsilə operativ, müntəzəm dialoq, əks əlaqə əsasında, uzaq məsafədən həyata keçirir. Distant təhsilin xarakterik xüsusiyyətlərinə həmçinin [çeviklik](#), [modulluluq](#), [iqtisadi səmərəlilik](#), müəllimin yeni rolu, təhsilin keyfiyyətinə xüsusi [nəzarət](#), təlimin xüsusiləşdirilmiş vasitə və texnologiyalarından istifadə və s. məsələlər aiddir. Distant təhsildə [informasiyalar](#) öyrənənlərə çap materialları, elektron materiallar, [elektron dərslik](#), [televerilişlər](#) və s. formalarda təqdim edilir.

Bu [tədris informasiyalarının kitablar](#), [disklər](#), [audio-video kasetlər](#) kimi daşıyıcıları vardır. Distant təhsildə tədris metodik kompleksdən, [kompüter](#), [televizor](#), audio video [maqnitofon](#), [multimedia](#) texnikası və s. kimi təlim vasitələrindən istifadə olunur.

Distant təhsil ilk illərindən başlayaraq 1970-ci illərə qədər əsasən çap materiallarına əsaslanırdı. [Radio](#), audiokasset, [faks](#), [kino](#) və [telefon](#) kimi rabitə vasitələrindən istifadə etməklə müəyyən təcrübələr aparılsa da, televiziya yayımı sahəsinin inkişafına qədər çap materiallarından əsas tədris vasitəsi kimi istifadə edilmişdir. Distant təhsil termini ilk dəfə [Viskonsin Universitetinin](#) 1892-ci il kataloqunda meydana çıxmışdır. Növbəti dövrdə distant təhsil konsepsiyasının əsasını qoyacaq müəyyən inkişafın müşahidə olunmuşdur. Bu termin 1960-cı ildən etibarən geniş tətbiq sahəsinə malik olmuşdur. “Distant təhsil” termini daha sonra [Almaniyada](#) 1960-1970-ci illərdə alman pedaqoq Otto Peters tərəfindən təqdim edilmiş və [Fransadakı](#) distant təhsil müəssisələrinin adı (teleenseignement) kimi istifadə edilmişdir.

Açar sözlər müəllim tələbə kompyuter informasiya şəbəkə metod

Distant təhsil bir neçə mərhələlərdən ibarətdir: 1. Yalnız bir metoddan istifadə, təhsilalanla müəllim arasında birbaşa qarşılıqlı əlaqənin mövcud olmaması. Buna ən sadə nümunə qiyabi təhsil – yazışma üzrə təhsildir. 2. Fərqli metodların inteqrasiyası, birtərəfli informasiya axını və sərbəst öyrənməyə diqqət etmək; Tələbələr ilə qarşılıqlı əlaqə üçün tyutordan istifadə olunması. Buna ən sadə nümunə – açıq universitetlərdir. 3. Müəllim və tələbələrin qarşılıqlı əlaqəsi üçün ikitərəfli kommunikasiya metodlarından geniş şəkildə istifadə edilməsi. Məsələn, internetdən

istifadə edən paylanmış distant təhsil sistemi . Distant təhsilin onu qarşılıqlı əlaqəli elementlərin sistemi kimi təsəvvür edən bir neçə modeli vardır. Onlardan iki ən məşhurlarına diqqət yetirək. Kursları tədrisin dəyərləndirilməsi üzrə mütəxəssisləri birləşdirən xüsusi komanda həyata keçirir. Tələbələrin potensialları və pedaqoji prinsiplər texnologiya seçimini əsaslandırır. Tədris kurslarına tələbələrin bir-biri ilə, müəllimlər və

ekspertlərlə, administratorlarla münasibəti sistemi inteqrasiya edilir. Tədris şəraitinin təbiətinə və onun xüsusiyyətləri ilə şərtlənən potensial problemlərin qabaqcadan proqnozlaşdırılmasına xüsusi nəzər salınır.

Access (Çıxış) – istifadə olunan texnologiya tələbələr üçün nə qədər əlçatandır; • Costs (Xərclər) – texnologiyadan istifadə etmək üçün xərc strukturu nədir, tələbəbaşına xərclər nə mənə verir; • Teaching and Learning (Tədris və öyrənmə) – tədrisin hansı növləri vacibdir, hansı pedaqoji yanaşma onları ən yaxşı formada həyata keçirir və seçilmiş tədris və öyrənmə yolları üçün ən effektiv texnologiya hansıdır; • Interactivity and User-friendliness (İnteraktivlik və istifadədə asanlıq) – müəyyən edilmiş texnologiyanın interaktivliyi necədir, necə tətbiq edilə bilər; • Organizational issues (Təşkilati məsələlər) – Seçilmiş texnologiyanın həyata keçirilməsi üçün hansı təşkilati əngəllər var, onları necə ortadan qaldırmaq lazımdır, bunun üçün təşkilatda hansı yeniliklər tələb ediləcək; • Novelty (Yenilik) – müəyyən edilmiş texnologiya nə qədər yenidir; • Speed (Sürət) – bu texnologiyadan faydalanmaqla kurslar nə qədər tez hazırlana bilər, onlara nə qədər tez yeniliklər əlavə edilə bilər. Texnologiyanın əlçatanlığı onun müəyyən edilməsində əsas amillərdən biri hesab edilir. O, seçilən hədəf qrupuna və öyrənmə şəraitinə (öyrənmələr evdə, iş yerində, universitetdə yaxud təlim mərkəzindədir) bağlıdır. Texnologiya hədəf qrupunun bütün nümayəndələrinə çatdırılmalıdır və seçilmişlər üçün əlavə bir vasitə ola bilməz. Adətən, texnologiya yer və vaxta məhdudiyyətlər ilə tamamlanır. Çap materiallarının, audio, video kasetlərin, telefon, televiziya, kompüter və internetin sizin şəraitiniz üçün əlçatanlığının müstəqil formada təhlil edilməsinə xüsusi imkan yaranır.

Distant təhsil üsulları fəal və qeyri-fəal olaraq 2 yerə ayrılır. Fəal üsullara aiddir: • audio-konfranslar (audioconferencing); • video-konfranslar (videoconferencing); • iş masasında video-konfrans (desktop videoconferencing); • elektron konfranslar: e-poçt vasitəsilə; onlayn xidmətlər vasitəsilə; • səsli kommunikasiya (voice mail); • ikitərəfli peyk və mikrodalğalı rabitə; • virtual gerçəklik (virtual reality). Qeyri-fəal üsullara aid olunur: • çap materialları; • audio-kasetlər; • video-kasetlər; • birtərəfli peyk və mikrodalğalı rabitə; • televiziya və radio proqramları; • CD-ROM. Adətən, distant təhsil ancaq bir vasitənin köməyi ilə həyata keçirilmir. Bu zaman bəzi vasitələr sistemi istifadə edilir, məsələn, televiziya kursu poçtla göndərilən çap materialları ilə birməqədər istifadə olunur. Distant təhsildə bu cür sistem, qarışıq yanaşma zamanı qeyd edilən bütün vasitələrin xüsusiyyətlərini birləşdirən və şəkillər, səs, mətn, axtarış və real ünsiyyətdən faydalanan internet çox uğurla istifadə olunur. Distant təhsil üçün internetdən istifadə başqa təhsil

növlərindən daha çox planlaşdırma və hazırlıq istəyir. Bu materiallardan faydalanan materialların və proqramların tərtib olunması təhsilin əsas tərkib hissəsidir. Bu zaman tədris materialı əyani şəkildə təqdim olunur ki, nəticədə, bu da tələbələrin onu daha yaxşı mənimsəməsinə kömək edir, eyni zamanda tələbəyə tədris prosesinin və informasiya axınının idarə olunmasının iştirakçısı olmağa zəmin yaradır. Əsas vurğu tələbələrin tədris materialı ilə sərbəst işinə edilsə də, bununla müəllimin yükü azalmır, bunun əksinə, idarəetmə və nəzarət funksiyalarının çoxalması, tapşırıqların qabaqcadan təşkili, distant təhsil üzrə əlavə konsultasiyaların həyata keçirilməsi hesabına artmışdır. Hazırda dünyada ən çox istifadə olunan distant təhsil sistemləri bunlardır: Openmeetings; Web-CT; Adobe Connect; E-Nocta; Moodle; BlackBoard. Moodle sistemi ödənişsizdir. Sistem Windows və eyni zamanda Linux sistemlərində çalışır. Bu sistemin üstünlüklərindən biri ölçülə bilən olmasıdır, başqa sözlə desək, Moodle 50000 tələbəli və minlərlə də kurslu nümunələrə sahibdir. Təklidə ticarət paketləri (Web-Ct və Blackboard) ilə rəqabətə girərək təhsil sektorunda xüsusi paya malikdir. Bu sistemin 210 ölkədə, 70 dildə dəstəyi vardır, hər bir kəs istədiyi dili seçə bilər. Tərəqqi etdirmək və tətbiq etmək üçün mütəxəssislər lazımdır. Blackboard ən çox istifadə olunan təhsili idarəetmə sistemlərindən biri hesab edilir. Əgər yaxşı idarə edilərsə, nəticələr də çox yaxşı ola bilər. Zamanla tərəqqi etdirildiyi üçün tələbələr və müəllimlər sadə veb brauzerlərlə daxil ola bilərlər. Ancaq mənfi cəhəti odur ki, idarəetmə yaxşı olmasa, qarışıq vəziyyətə düşə bilər. Adobe connect sisteminin mühüm xüsusiyyətlərindən biri keyfiyyətli video və səs dəstəyinə və yayımına sahib olmasıdır. O, məzmunun idarə olunması (CMS) kimi də istifadə oluna bilər. Dərslərin arxivləşdirilməsi və daha sonradan onlara asan çıxışı həyata keçirir. Müəllimlər bu sistem vasitəsilə öz təqdimatlarını (pdf, ppt və s.) yükləyə, tələbələr çat ekranı ilə müəllimə sual verə bilərlər. WWW-sənədlərin bütün populyar aparat və proqram platformalarından baxılması üçün çoxsaylı fərqli proqramların olması, primitiv və anlaşıqlı istifadəçi interfeysi, HTML (Hypertext Markup Language) sənədlərinin vahid standart dil formatı kontekstində multimedia formasında informasiyaların təqdim olunması imkanı WWW mühitinin intensiv olaraq artan məşhurluğunu əsaslandırır. Bütün bunlar isə WWW şəraitini distant təhsil və tələbələrin biliklərinin idarə edilməsi üçün əlverişli istifadə etməyə şərait yaradır. Tərəqqi etmiş proqram təminatı, HTML-sənədlərin ərsəyə gətirilməsi və redaktəsi proqramlarının olması, tədris materiallarının ərsəyə gətirilməsini nisbətən sadələşdirməyə və sərf olunan vaxtı azaltmağa imkan verir.

Amerikalı alimlərin araşdırmaları göstərir ki, distant təhsilin nəticələri ənənəvi təhsil formalarından heç də aşağı deyil, hətta üstündür. Distant təhsil alan yeniyetmələr tədris materialının çoxunu özləri öyrənirlər. Bu öyrənilən mövzuların yadda saxlanmasını və başa düşülməsini yaxşılaşdırır. Əldə edilmiş bilikləri dərhal praktikada tətbiq etmək bacarığı onları möhkəmləndirməyə kömək edir. Bundan əlavə tədris prosesində ən müasir texnologiyalardan istifadə onu daha maraqlı və canlı edir. .

Asinxron təhsil — eyni yerdə və ya eyni vaxtda baş verməyən təhsil, tədris və öyrənmə formalarını ifadə edən ümumi termin kimi işlədilir.. İnsanlar şəbəkə arasında vaxt və məkan məhdudiyyətlərindən kənarında informasiya paylaşımını asanlaşdıran resurslardan istifadə edir. Bir çox hallarda yaxşı qurulmuş asinxron öyrənmə konstruktivist nəzəriyyəyə əsaslanır. Şagird mərkəzli yanaşma həmcins qarşılıqlı təsirlərin vacibliyini vurğulayır.

Asinxron təsildə istifadə edilə bilən onlayn öyrənmə resurslarına e-poçt, elektron poçt siyahıları, ipli konfrans sistemləri, onlayn müzakirə lövhələri, vikilər və bloqlar daxildir. Onlayn qarşılıqlı əlaqəni dəstəkləmək üçün kurs idarəetmə sistemləri yaradılıb. Bu sistemlər istifadəçilərə müzakirələrin təşkil edilməsinə, mesajların yerləşdirilməsinə və cavablandırılmasına, multimediyaların yüklənməsinə və daxil olmasına imkan verir. Bu asinxron ünsiyyət formaları bəzən sinxron komponentlərlə, o cümlədən mətn və səs ça ilə əlavə olunur. Asinxron öyrənmənin kökləri XIX əsrin sonuna təsadüf edir. Formallaşdırılmış yazışma təhsili (və ya məsafədən öyrənmə) ilk dəfə poçt sistemindən yararlanaraq fiziki cəhətdən uzaq öyrənmələri təhsil büküşlərinə cəlb etmişdi.. 1920-1930-cu illərdə qeydə alınmış audioyazıların təqdim edilməsi, yayımın da sinxronlaşdırılması və informasiyanın kütləvi yayılması inqilabı baş verdi. Standartlaşdırılmış təhsil məzmununun ilk əhəmiyyətli paylanması İkinci Dünya müharibəsi dövründə baş vermişdir. ABŞ ordusunda müxtəlif ordu bölmələri ekranda nümayiş etdirilən təlim filmləri hazırlamışdı. 1980-ci illərin əvvəllərində məktəblərin və universitetlərin kompüter texnologiyasına böyük sərmayəsi ilə onlayn asinxron təlimi başladı. Seymour Papert-in Loqo proqramlaşdırılmış kompyuter dili tətbiq olundu və şagirdlər dərsləri, mühazirəsi sinxron məhdudiyyətlərindən azad olaraq, öz tempi ilə ev şəraitində öyrənmə bilirdilər. beləliklə kompyuterlər evlərə daxil oldu və məktəblər yeniləşən İnternetə qoşulmağa başladılar asinxron öyrənmə şəbəkələri formalaşmağa başladı. Bu şəbəkələrin mövcud olanları daha da gücləndi.

Sinxron öyrənmə — eyni zamanda baş verən, lakin eyni yerdə olmayan təhsil, tədris və öyrənmə formalarını ifadə edən ümumi termindir. Bu termin ən çox televiziya, rəqəmsal və onlayn öyrənmənin müxtəlif formalarına şamil edilir. Bu termində şagirdlər müəllimlərdən, iş yoldaşlarından və ya həmyaşıdlarından real müəyyən informasiyanı ala bilirlər, lakin bu proses canlı şəkildə deyil, virtual olaraq həyata keçirilir. Məsələn, maarifləndirici video konfranslar, interaktiv vebinarlar, söhbətə əsaslanan onlayn müzakirələr və eyni vaxtda yayımlanan mühazirələrin hamısı sinxron öyrənmənin formaları hesab edilir.

Rəqəmsal və onlayn öyrənmə təcrübələri də asinxron ola bilər— yəni, təlim və öyrənmə yalnız müxtəlif yerlərdə deyil, müxtəlif vaxtlarda da baş verir. Məsələn, əvvəlcədən qeyd olunmuş video dərslər, müəllim və tələbələr arasında e-mail mübadiləsi, onlayn müzakirə lövhələrindən istifadə edə bilməsi sinxron təhsilin şaxələrindəndir.

РЕЗЮМЕ

**КУЛИЕВА ЭЛЬНУРА
БАХШАЛИЕВА АИДА**

АСИНХРОННОЕ И СИНХРОННОЕ ОБУЧЕНИЕ В ДИСТАНЦИОННОМ ОБРАЗОВАНИИ

Ключевые слова учитель компьютер сеть студент информация методика

Дистанционное обучение — образовательный процесс с применением совокупности телекоммуникационных технологий, имеющих целью предоставление возможности обучаемым освоить основной объём требуемой им информации без непосредственного контакта обучающихся и преподавателей в ходе процесса обучения. **Дистанционное обучение** — взаимодействие учителя и учащихся между собой на расстоянии, отражающее все присущие учебному процессу компоненты (цели, содержание, методы, организационные формы, средства обучения) и реализуемое специфичными средствами Интернет-технологий или другими средствами, предусматривающими интерактивность.

В синхронном обучении все участвуют в учебном процессе одновременно. При этом совсем не обязательно в этот момент находиться в одном учебном классе, синхрон работает и в онлайне. Если ученик проходит программу, в которой нужно учиться с конкретной даты по закреплённому расписанию, преподаватель ведёт урок и отвечает на вопросы, есть живые вебинары и мастер-классы — это синхронный формат обучения.

Асинхронное обучение не привязано к прямым эфирам и строгому расписанию групповых занятий. Принципиальный момент — доступ к материалам. Такой онлайн-курс построен на уроках в записи, конспектах и заранее подготовленных заданиях с дедлайнами — ученики могут выбрать, когда просматривать лекции и сдавать проверочные работы. Главное — уложиться в срок.

RESUME

**GULIYEVA ELNURA
BAKHSHALIYEVA AIDA**

ASYNCHRONOUS AND SYNCHRONOUS LEARNING IN DISTANT EDUCATION

Key words a teacher a student site method information computer

Distance education, also known as distance learning, is the education of students who may not always be physically present at [school](#), or where the learner and the teacher are separated in both time and distance. Traditionally, this usually involved correspondence courses wherein the student corresponded with the school via [mail](#). Distance education is a technology-mediated modality and has evolved with the evolution of technologies such as video conferencing, TV, and the

Internet. Today, it usually involves online education and the learning is usually mediated by some form of technology. A distance learning program can either be completely a remote learning, or a combination of both online learning and traditional offline classroom instruction (called hybrid or **blended**). Other modalities include distance learning with complementary virtual environment or teaching in virtual environment (e-learning).

Education was a high priority in the **Progressive Era**, as American high schools and colleges expanded greatly. For men who were older or were too busy with family responsibilities, night schools were opened, such as the **YMCA** school in Boston that became **Northeastern University**. Private correspondence schools outside of the major cities provided a flexible, focused solution.[26] Large corporations systematized their training programs for new employees. The National Association of Corporation Schools grew from 37 in 1913 to 146 in 1920. Private schools that provided specialized technical training to everyone who enrolled, not just employees of one company, began to open across the nation in the 1880s. Starting in Milwaukee in 1907, public schools began opening free vocational program.

İstifadə olunan ədəbiyyat

1.Əlizadə, T. Distant təhsilin əsas modelləri və metodları // Azərbaycan məktəbi, 2019. № 3, -s. 123– 132. 2. İsmayılova, B. Distant təhsil: üstünlüklər, çatışmazlıqlar və müsbət təcrübə.2014

3. Густырь А.В. Проблемы нормативного обеспечения и выбора базовой модели дистанционного образования -2001.

4. Кирилова Г.И. Информационные технологии и компьютерные средства в образовании Educational Technology & Society. - 2000. - № 4.

5. Полат Е.С., Бухаркина М.Ю., Моисеева М.В., Петров А.Е. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Под ред. Полат Е.С. - М.: Изд. Центр "Академия", -2001. -

6. Можаява Г.В. Учебный процесс в системе дистанционного обучения,М,2020

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 03.06.2024

Çapa qəbul olunma tarixi: 28.06.2024

Rəyçi f.f.d. V. BÜNYADOVA

tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur